

ROK 1943

Třetí rok války na východní frontě začínal pro německý *wehrmacht* naprostou pohromou. **6. armáda**, která koncem listopadu předchozího roku uvízla v sovětském obklíčení **ve Stalingradu, se musela** i přes Hitlerův výslovný nesouhlas **na přelomu ledna a února 1943 vzdát**. V té době přitom zůstávalo na živu pouze 90 000 z 330 000 původně obklíčených německých vojáků. Následné sovětské zajetí nakonec přežilo pouze 6 000 z nich! Už 27. ledna 1943 vydal A. Hitler rozkaz, aby se německá **Skupina armád A** stáhla z **Kavkazu zpátky k Rostovu** a vyhnula se tak hrozbě obklíčení. Operace *Modrý plán* se zcela zhroutila. Německá vojska na východní frontě se ocitla v defenzivě a byla nucena ustupovat.

Nacistická propaganda nedokázala rozsah katastrofy před německou veřejností utajit. O obrovském sovětském vítězství u Stalingradu tehdy referoval s obdivem bez nadsázky celý svět. Říšský ministr propagandy Joseph Goebbels proto zareagoval veřejným přiznáním porážky a teatrálním shromážděním ve *Sportovním paláci*

v Berlíně, na kterém oznámil **vyhlášení totální války**. Avšak sebevětší vzepnutí sil již nemohlo odvrátit nesmlouvavý osud, kterému nacistické Německo kráčelo vstříc.

Naopak **Sověti stáli na prahu éry řetězovitých vítězství**, která měla již brzy po Stalingradu následovat. Sovětské ozbrojené síly sice od

Stalingrad v den kapitulace obklíčené německé 6. armády 2. února 1943.

ČTRNÁCTIMĚSÍČNÍ BITVA O DĚMJANSKÝ VÝBĚŽEK

Snímek zachycuje německý ústup z Děmjanského výběžku jižně od Novgorodu v únoru 1943. Boje o tento německý výběžek do sovětských pozic na severním úseku východní fronty trvaly dlouhých čtrnáct měsíců (od ledna 1942 do února 1943). Sovětům se nakonec nepodařilo obklíčit sto tisíc německých vojáků

z 2. armádního sboru ve zdejší kapse a při těchto pokusech utrpěli mnohem vyšší ztráty než Němci. V Děmjanském výběžku ovšem padl do sovětského zajetí generál dělostřelectva Walter von Seydlitz, který později v zajetí vedl v sovětské režii protinacistický *Svaz německých důstojníků*.

června 1941 do prosince 1942 přišly o neuvěřitelných 11 000 000 mužů, přesto dokázaly tyto ztráty plně nahradit. Nabyly cenných zkušeností i sebevědomí. Navíc za nimi stály **Spojené státy a Velká Británie**. Západní spojenci nejenže pokračovali v zásobování Sovětského svazu vším potřebným, ale sami drtili německé síly v severní Africe a připravovali se na vylodění v Itálii. Sovětský svaz si na prahu roku 1943 již mohl být zcela jistý svým vítězstvím. Dokonce se již začalo řešit **poválečné uspořádání Evropy a světa**. Představitelé tzv. **Velké trojky** (J. V. Stalin, F. D. Roosevelt a W. Churchill) se poprvé osobně sešli na konferenci v **Teheránu**. SSSR – před rokem 1941 opomíjená a izolovaná mocnost – se během prvních válečných let **změnil** v plně respektovanou **světovou velmoc**.

BITVA V KURSKÉM OBLOKU

Po stalingradské porážce, která mimo jiné znamenala i zničení východních armád německých spojenců (rumunské, italské i maďarské), **Němci** nutně potřebovali přijít s nějakým razantním vojenským podnikem, který by rozsah předešlé katastrofy alespoň trochu zmírnil a poskytl

N. S. Chrusčov (uprostřed), pozdější první tajemník sovětské komunistické strany a politický vůdce SSSR v letech 1958–1964, jako významný sovětský politický komisař ve Stalingradu 4. února 1943.

Německé těžké tanky ještě se zimní kamufláží na východní frontě v dubnu 1943.

Speciálně vycvičení psi zásobili německé hlídky v prvních liniích střelivem, poštou i jídlem. Snímek vznikl na neznámém úseku východní fronty 23. února 1943.

POMĚR SIL NA VÝCHODNÍ FRONTĚ

v červenci 1943	Němci*	Sověti
Vojáků	5,3 mil.	6,5 mil.
Tanků	5 850	9 900
Letadel	3 000	8 400
Děl a kanónů	56 000	103 000

* Wehrmacht a Waffen SS dohromady.

VÁLEČNÁ PRODUKCE SSSR A NĚMECKA 1941–1945

	Německo	SSSR
Pušky	7,5 mil.	12 mil.
Samopaly	1,2 mil.	6 mil.
Kulometry	600 tis.	950 tis.
Mínometry	68 tis.	348 tis.
Děla a kanóny	102 tis.	188 tis.
Tanky a samo- hyby	54 tis.	95 tis.
Letadla	79 tis.	108 tis.
Automobily	375 tis.	205 tis.

Pozn.: Ze srovnávací tabulky je zřejmé, že Němci vyrobili pouze vyšší počet automobilů.

POČTY NĚMECKÝCH DIVIZÍ NA VÝCHODNÍ FRONTĚ

Podíl spojeneckých dodávek na sovětské spotřebě:

datum	počet	podíl z celkových sil
22. 6. 1941	145 div.	70 %
1. 5. 1942	182 div.	77 %
1. 7. 1943	196 div.	66 %
1. 1. 1944	201 div.	63 %
1. 6. 1944	182 div.	55 %
1. 1. 1945	179 div.*	57 %

* Často se jednalo o neúplně a silně poddimenzované divize, a dokonce divize existující pouze tzv. na papíře.

jim čas na obnovu sil (která už ale ve skutečnosti nebyla možná). Především ale **museli zastavit trend přebírání strategické iniciativy Sověty**. Nejvíce se totiž obávali jejich nových ofenziv.

Po vítězství u Stalingradu se značně povzbuzení **Sověti** skutečně rozhodli podnikat další útočné operace podél celé fronty. **V únoru 1943 zaútočili u Charkova**, město osvobodili a pokračovali v dalším postupu jižním směrem na

Dněpropetrovsk, čímž ohrozili zásobování německých armád u Rostova. Hitler rychle obnovil před půl rokem zrušenou *Skupinu armád Jih* a její velení svěřil polnímu maršálu **E. von Mansteinovi**, který si tehdy získal jeho důvěru. Tomu **se povedlo** sovětský útok nejen zastavit, ale dokonce **i znovudobýt Charkov**. **Tím se na jižním úseku východní fronty u města Kursk vytvořil rozsáhlý oblouk**, uvnitř kterého se nacházely dva sovětské fronty – *Střední* a *Voroněžský*.

Němci během bojů o jednu z mnoha ruských vesnic v červnu 1943.

Obě strany rozpoznaly, že Kurský oblouk vytváří **příhodné** (až lákavé) **podmínky pro** soustředěnou **obkličovací operaci**. Zatímco **Němci ji začali okamžitě připravovat** (*operace Citadela/Zitadelle*), zkušení **sovětští velitelé** od Stalingradu již **pracovali na plánu** vlastní mohutné **protiofenzivy** – německé jednotky měly být vlákány do Kurského oblouku jako do pasti a tam zničeny. Na začátku léta 1943 sovětská vojska již disponovala dostatkem sil pro takový velkolepý vojenský podnik.

Hitler a **Vrchní velení wehrmachtu** (OKW) se nadchly pro možnost vrátit Sovětům porážku u Stalingradu a vyčlenili pro uskutečnění **operace Citadela** naprosté maximum sil. Ze západní Evropy byly dokonce riskantně staženy téměř všechny bojové jednotky a byly poslány na jižní úsek východní fronty. **Wehrmacht** dokázal **u Kursku** shromáždit **2 800 tanků**, včetně těch nejmodernějších **tigerů** a **pantherů**. Podle plánu měly **německá 2. a 9. armáda** pod velením polního maršála G. von Klugeho zaútočit v Kurském oblouku **od severu** z oblasti kolem města Orel a **4. tanková armáda** polního maršála E. von Mansteina **od jihu** z oblasti Charkova. Do pěti dní měly oblouk uzavřít a zničit v něm dva obkličené sovětské fronty.

OSVOBOZENÝ PETRODVOREC BEZ JANTAROVÉ KOMNATY

Sovětské ženisté na fotografii pátrají po minách v historickém sídle ruských carů v Petrodvorci (rusky Petěrgofu) u Leningradu. Znovudobytí města v roce 1943 mělo pro ruský národ spíše jen symbolický význam. Bylo jasným znamením, že blokáda Leningradu bude již brzy prolomena. Nicméně Němci stihli z Petrodvorce odvézt

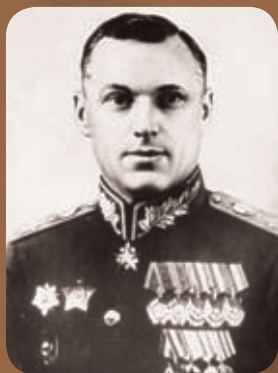
„osmý div světa“, bájnou *Jantarovou komnatu* (dar pruského krále Bedřicha Viléma ruskému caru Petru Velikému z roku 1716). Ta se na konci války ztratila a dodnes nebyla nalezena. Naposledy byla veřejně vystavena ve starém sídle pruských králů na zámku v Královci ve Východním Prusku.

OKW při svém plánování osudově podcenilo **sovětské síly** soustředěné na druhé straně fronty. Němci například vůbec netušili, že Sověti

Německý pěšák vyhlíží sovětský útok.

POTOMEK POLSKÉ ŠLECHTY SOVĚTSKÝM MARŠÁLEM

Vojenská kariéra v SSSR byla podmíněna „třídním (tj. dělnickým nebo rolnickým) původem“. Přesto existovaly výjimky. Sovětský maršál Konstantin Konstantinovič Rokossovskij byl po otci potomkem polské šlechty. Jeho matka byla Ruska. Není jisté, kde se vlastně narodil – zda ve Varšavě (která před první světovou válkou byla ruská) nebo v severním Rusku. Jeho jediným rodným jazykem ale byla ruština. Zato své původní polské jméno Konstantin Ksawerowicz Rokossowski si porušil až během života.

V roce 1914 vstoupil do carské armády a v duchu rodinné tradice se přihlásil k jezdeckvu. V lednu 1918 přestoupil do Rudé armády. Rusko-polské války se již zúčastnil na straně bolševiků. V meziválečném období působil jako sovětský velitel v Mongolsku a Číně. Patřil mezi protagonisty vybudování silného tankového vojska. Za velké armádní čistky v roce 1937 se ocitl ve vyšetřovací vazbě a poté v pracovním táboře. Z něj byl propuštěn v březnu 1940. Osobně se tehdy v Kremlu setkal se svým vězňákem J. V. Stalinem, který mu navrhl hodnost a jmenoval ho velitelem kyjevského vojenského okruhu.

Po vypuknutí sovětsko-německé války se generál Rokossovskij pod velením G. K. Žukova účastnil bojů před Moskvou. Poté mu bylo

Sovětský útok v rovinaté krajině u Kursku v červenci 1943. Přímo učebnicová ukázka tehdejší sovětské taktiky. Postupující pěchota krytá za jedoucimi tanky a před nimi tzv. dělostřelecká přehrada (tj. pásmo německé obrany soustředěně ostřelované ze sovětských děl, tanků i minometů).

zformovali východně od Kursku zcela novou *Stepní frontu*, že počet **vojáků** v oblouku zvýšili na **1 300 000** a vybavili je **3 500** tanky a že celkem mají na jižním úseku východní fronty **20 000 tanků!**

Sověti v tichosti **posílili obranu** na dvou nejvíce ohrožených místech Kurského oblouku, na kterých očekávali časově souběžně soustředěné nepřátelské útoky. **Podle sovětského plánu** měly německé síly **nejprve** ztroskotat na protitankových zákopech a uvíznout v ohni dělostřelecké palby a **následně** měly být vyčerpány vytrvalými protiútoky sovětské pěchoty a především tanků. **Poté** měly následovat **dvě velké proti-ofenzívy** sovětských vojsk ve směru **na Orel** na severu (*operace Kutuzov*) a **na Charkov** na jihu

(*operace Rumjancev*) od Kurského oblouku, jež měly přimět Němce k velkému ústupu, popřípadě i k jejich úplnému zničení.

Dlouho připravovaná **německá ofenzíva** byla po několika odkladech, které Sovětům umožnily dále posílit obranu, **zahájena 5. července 1943. Od počátku** se události vyvíjely **podle sovětského** a nikoliv německého **plánu. Německé útoky** v obou směrech **uvízly v těžkých** pozicích **bojích** a **čelily** silným sovětským **proti-útokům. Hitler** tehdy přímo zasahoval do řízení bitvy. Nejprve dlouho váhal s nasazením záloh. Nakonec po deseti dnech těžkých bojů **nařídil operaci Citadela předčasně ukončit** (zřejmě i proto, že Britové a Američané se mezitím vydali na Sicílii).

Přeskupování německých tanků po bitvě u Kursku. Srpen 1943.

Dvojice zcela vyčerpaných německých vojáků v mělkém okopu (zřejmě u Charkova) již nestihla ustoupit a raději se nechala bez boje zajmout.

POČETNÍ I MATERIÁLNÍ PŘEVAHA SOVĚTŮ

Sovětská vojska utrpěla během bojů v Kurském oblouku **mnohem vyšší** (téměř pětinasobné) **ztráty** než Němci. **Přesto dosáhla velkého strategického vítězství** a zpečetila nadcházející porážku německého *Wehrmachtu* ve druhé světové válce. Jako **rozhodující faktor** pro úspěch na východní frontě se totiž ukázala **kvantita**. Nepochybné schopnosti německých strategiů ani zjevně dokonalejší německá technika nemohly vyvážit fatální sovětskou převahu v počtu vojáků i zbraní. Krom toho se sovětsí strategiové ukázali být stejně novátorští jako němečtí.

K největšímu střetnutí tanků během bitvy v Kurském oblouku **došlo u obce Prochorovka** na jižním úseku bojiště. Ve dnech 12. až 16. července se tam utkalo **asi 300 německých a 600 sovětských tanků** a samohybných děl, které spolu bojovaly z bezprostřední blízkosti. Ačkoliv nejsou známa přesná čísla, **ztráty** u Prochorovky mohly být až **padesátiprocentní**. Německý velitel na jižním úseku, polní maršál E. von Manstein, ve svých pamětech tvrdí, že u Prochorovky údajně zvítězil. Protiútok odrazil a prý byl schopen Sověty pronásledovat, což mu ovšem údajně překazil Hitlerův rozkaz k ukončení operace. Pravdou zůstává, že německé tanky u Prochorovky sovětský protiútok skutečně zastavily. Avšak perspektivu, aby vzápětí přešly do nového rozhodného útoku a zvítězily,

považují vojenští historici za naprosto nereálnou. Přestože u Prochorovky byli úspěšnější Němci, celou bitvu vyhráli Sověti.

Němci přišli u Kurska o 200 000 vojáků a 700 tanků. Sověti ztratili 860 000 vojáků a 6 000 tanků! Zatímco pro Sověty se jednalo o akceptovatelné ztráty vyvážené jejich vítězstvím, pro Němce byly jejich mnohem nižší ztráty zcela zničující.

Po dalším zdrcujícím neúspěchu německý *Wehrmacht* z ruského a ukrajinského území **již pouze ustupoval**. V průběhu podzimu 1943 **sovětská vojska osvobodila velkou část severní a východní Ukrajiny**, včetně metropole Kyjeva, a dokonce se **vylodila u Kerče na strategicky významném Krymu**, který Hitler prohlásil za „opevněné místo“ a hodlal ho hájit i za cenu obklíčení. Významných územních zisků tehdy sovětská armáda dosáhla i na středním a severním úseku východní fronty. Fantastické plány německých nacistů na zotročení „barbarského Východu“ se začínaly hlasitě hroutit. Sověti se rychle blížili zpět ke svým předválečným hranicím.

NACISTICKÁ SPRÁVA NA OKUPOVANÉM ÚZEMÍ

Německý diktátor **A. Hitler** ve svých úvahách, jak spravovat obsazené sovětské území, od samého počátku absolutně nepřipouštěl jakoukoliv možnost obnovy státnosti, či dokonce jen pouhé

> svěřeno velení *Donského frontu*. S ním během stalingradské bitvy útokem na severním křídle obklíčil německou *6. armádu* a stal se uznávaným válečným hrdinou. Převzal velení *Centrálního frontu* a aktivně se účastnil další rozhodující bitvy u Kurska. Za svůj třetí významný úspěch během operace *Bagration* v Bělorusku v roce 1944 byl Stalinem povýšen do hodnosti sovětského maršála. V závěru války velel jednotkám *2. běloruského frontu*.

V poválečném období se poruštěným poloviční Polák Rokossovskij rozhodl podílet na sovětizaci Polska. V sovětském satelitu tehdy působily tisíce sovětských důstojníků, kteří předtím veleli polským jednotkám na východní frontě. Rokossovskij přijal hodnost polského maršála a stal se dokonce polským ministrem obrany. Podílel se na represích proti nekomunistům v polské armádě a proti příslušníkům západního polského odboje za druhé světové války. Avšak Poláci ho mezi sebe nepřijali. Po politické oblevě v polovině 50. let se vrátil do SSSR, kde působil v nejvyšších vojenských funkcích. Stal se mimo jiné náměstkem ministra obrany či hlavním armádním inspektorem. Jako sovětský válečný hrdina byl v roce 1968 pohřben u kremelské zdi.

F. PAULUS – PRVNÍ ZAJATÝ POLNÍ MARŠÁL

Německý generál a polní maršál Friedrich Wilhelm Ernst Paulus nikdy nepatřil mezi přesvědčené nacisty a od NSDAP si dokonce vždy udržoval zjevný odstup. Přesto po nástupu A. Hitlera k moci zaznamenala jeho vojenská kariéra výrazný vzestup. Z velitele dopravního oddílu se během několika let stal generálporučík a zástupce náčelníka štábu *Vrchního velitelství pozemního vojska (Oberkommando des Heeres, OKH)*. V operační sekci tohoto velitelství se v letech 1940 a 1941 přímo podílel na plánování operace *Barbarossa*. Po jejím zahájení mu bylo svěřeno velení nad 6. armádou (převzal ji v lednu 1942). S ní došel až do Stalingradu. V listopadu 1942 se společně se svými vojáky ocitl v mrazivém sovětském obklíčení ve stalingradském kotli. Koncem ledna 1943 požádal Hitlera o souhlas s kapitulací 6. armády. Hitler odmítl. Místo toho nařídil vést boj až do úplného konce a 30. ledna dokonce povýšil generála Pauluse na polního maršála, což bylo možné chápat jedině jako pobídku k sebevraždě: Žádný německý polní maršál v historii se totiž nenechal zajmout. Avšak Paulus tak učinil hned následující den. Spolu s ním kapitulovala i bez Hitlerova souhlasu celá 6. armáda.

Sověti chtěli svého nejprominentnějšího zajatce propagandisticky využít. Avšak Paulus rok a půl odmítal

samosprávy Ruska a dalších národních celků SSSR. **Vyhověl pouze územním nárokům** svých dvou menších spojenců **Finska a Rumunska**. Souhlasil, aby západní Karélie byla opět vrácena Finsku a Moldávie Rumunsku. Také oběma zemím navrhl, aby si ze sovětského území „ukrojily“ větší díl, než který jim před sovětskými anexemi v roce 1940 náležel. Rumunsko toho využilo a anektovalo menší část Ukrajiny ležící východně od Moldavska (tzv. *Zádňestří*, včetně Oděsy), Finsko nabízenou východní (historicky ruskou) Karélii odmítlo.

Veškeré další sovětské území – tj. celé Pobaltí, Ukrajina, Kavkaz a také evropská část Ruska – **mělo připadnout výhradně Německu**. Po krátké vojenské správě tam měly vzniknout **tzv. říšské komisariáty** – zvláštní nesamosprávné územní jednotky plně ovládané německými okupanty. Místní obyvatelstvo se na administrativní správě nemělo prakticky vůbec podílet (s výjimkou nezbytné místní správy). *Říšské komisariáty* měly spadat **pod jurisdikci Německé říše**.

Na Ukrajině a v Pobaltí přitom byli přicházející **němečtí vojáci v roce 1941** částí obyvatelstva vítáni jako „osvoboditelé“ od komunistů a také od Rusů. Doufali, že jim Němci umožní obnovu jejich národní nezávislosti na SSSR. Ve Lvově a Rize dokonce zaválaly na veřejných místech ukrajinské a lotyšské národní prapory a lidé se nechávali fotit s německými vojáky, domnělými „osvoboditeli“. **Organizace ukrajinských nacionalistů** Stepana Bendery se 30. června 1941 **pokusila** v západoukrajinském Lvově **proklamovat** státní **nezávislost Ukrajiny**. Byla ustavena i národní vláda Jaroslava Stecka. Obdobný pokus se odehrál také v Lotyšsku. Avšak již pouhých čtrnáct dní nato byli **protagonisté nezávislosti pozatýkáni a odesláni do koncentračních táborů** v Německu. Situování „národních států“ ve východní Evropě totiž stálo v příkrém rozporu se záměry nacistů, kteří ovládaný prostor hodlali v budoucnu poněmčít.

Na místo nezávislé Ukrajiny vznikl na Hitlerův příkaz 16. července 1941 (tj. již tři týdny po invazi) **Říšský komisariát Ukrajina** (*Reichskommissariat Ukraine*) v čele s **říšským komisařem** (správcem) **Erichem Kochem**, v prvním

Jednomístná německá stíhačka Fw 190 operující nad východní frontou. Němci během války vyrobili 20 000 těchto mezi letci oblíbených strojů.

období zodpovědným přímo Hitlerovi. *Říšský komisariát* zahrnoval i část Běloruska (na stávající etnické poměry, považované pouze za dočasné, se nebral žádný ohled). Útvar byl spravován v podstatě jako policejní provincie. Měl být maximálně ekonomicky využit pro potřeby vedení světové války (zejména, pokud šlo o zemědělství). Ukrajinci měli okupantům navíc posloužit také jako levná pracovní síla (ve větším měřítku byli posíláni na práce přímo v Německu, v pozdějších letech tam například odklízeli trosky po spojeneckých náletech).

Hitler s Himmlerem zcela vážně uvažovali o uskutečnění mimořádně velké etnické čistky **na Krymu a jižní Ukrajině** ještě během probíhající války. Nejtatraktivnější část ukrajinského území chtěli zbavit ukrajinského obyvatelstva a přímo ho připojit k *Německé říši* jako exteritoriální župu nazvanou *Gotengau* (*Gótská župa*). Himmler již dokonce vymyslel nový název Sevastopol na

Krymu, který se měl stát správním střediskem nové župy: *Theoderichhafen* – po bájném gótském biskupovi. Nacisté uvažovali také o hromadném přestěhování německých obyvatel Jižního Tyrolska ze spojenecké fašistické Itálie na Krym. Nakonec však říšský komisař Koch Hitlera přesvědčil, aby od ambiciózního a těžko realizovatelného záměru prozatím upustil. Bezprostřední masové přesuny obyvatel by totiž značně oslabily hospodářskou využitelnost Ukrajiny.

Na zbývajícím okupovaném sovětském území – tj. v **Pobaltí a na většině území Běloruska** – byl ustaven druhý komisariát: **Říšský**

komisariát Východ (*Reichskommissariat Ostland*). Původně se uvažovalo o **Říšském komisariátu Pobaltí** (*Reichskommissariat Baltenland*), nicméně kvůli zdůraznění možné pobaltské národní identity se od tohoto názvu nakonec upustilo – přesto byl komisariát rozdělen do čtyř „národních okresů“ čili na Estonsko, Lotyšsko, Litvu a Bělorusko. Do funkce **říšského komisaře** Hitler jmenoval nacistu **Hinricha Lohseho**.

S územím **Říšského komisariátu Východ** měli nacističtí rasisté rovněž dalekosáhlé plány. Pobaltské národnosti zamýšleli do dvou generací germanizovat a Pobaltí přímo připojit k Německu.

> učinit ze sovětského zajetí jakékoliv veřejné prohlášení proti nacistické vládě a nepodílel se ani na činnosti protinacistického *Svazu německých důstojníků* (tuto prosovětskou organizaci vedl zajatý generál dělostřelectva W. von Seydlitz, byla přímo napojena na politický *Národní výbor Svobodné Německo* působící v Moskvě). Teprve po neúspěšném pokusu německých důstojníků o atentát na A. Hitlera a státní převrat 20. července 1944 a po následných repreších v německé armádě se Paulus odhodlal k vystoupení. 8. srpna vydal první veřejné prohlášení, ve kterém vyzval německé vojáky ke svržení Hitlera. Jeho další prohlášení *K národu a branné moci* z 8. prosince 1944 spolupodepsalo padesát zajatých německých generálů.

Po skončení války byl polní maršál Paulus relativně brzy propuštěn ze zajetí (dříve než mnozí vojáci z jeho *6. armády*). Usadil se na území komunistického východního Německa. Zemřel v roce 1957 v Drážďanech.

Sovětský postup na Kyjev. Ženisté stavějí most přes řeku Dněpr a ocitají se přitom pod německou dělostřeleckou palbou. Říjen 1943.

O ukrajinskou metropoli byly za druhé světové války svedeny dvě dlouhé a tvrdé bitvy. První na přelomu srpna a září 1941, druhá na přelomu října a listopadu 1943 (na snímku). Během druhé bitvy padlo přímo v ulicích města téměř 64 000 sovětských vojáků a blíže nezjištěný počet Němců.

Po osvobození Kyjeva v listopadu 1943 prošel centrem ukrajinské metropole mnohatisícový zástup německých zajatců. Předchozí boje o Kyjev byly nesmírně tvrdé a vyčerpávající.

Bělorusko zase hodlali přeměnit v obří přírodní rezervaci a zdejší slovanské obyvatelstvo vysídlit na Sibiř. Z *Říšského komisariátu Východ* byly nepřímou správou i **přílehlé oblasti okupovaného severního Ruska**, které ale formálně zůstávaly pod vojenskou správou a pod civilní správou nikdy během okupace nepřešly. Nicméně se uvažovalo, že by i tato oblast byla v budoucnu připojena k *Říšskému komisariátu Východ*. Také tento prostor totiž nacisté hodlali germanizovat. Jižně od Leningradu měla vzniknout nová župa *Německé říše* pod uvažovaným názvem *Ingermannland* (s pochybnou oporou v údajné germánské historii tohoto regionu). Novgorod měl být přejmenován na Holmgard. Oblast severoruského Pskova se nacisté dokonce pokoušeli osídlit Germány již během války. Do regionu byly přestěhovány osadnické rodiny z Německa a Nizozemska. Na akci se totiž podílela i pronacistická *Nizozemsko-německá společnost*. Malý **experiment** v sobě odrážel megalomanské sny nacistů o budoucí *Velkogermánské říši* sahající až po pohoří Uralu a na severní Kavkaz. Na osídlování uvolněných prostor se měly podílet vedle Němců i další germánské národnosti. Kromě Nizozemců také Belgičané, Skandinávci a Anglosasové.

Oba *říšské komisariáty (Ukrajina a Východ)* spadaly od roku 1942 pod *Říšské ministerstvo pro okupovaná východní území*, vedené nacistickým ideologem **Alfrédem Rosenbergem** (který pocházel z Pobaltí). Avšak ministerstvo si příliš mnoho autority nezískalo. Nad dlouhodobými záměry uvažované germánské kolonizace převážily okamžité hospodářské zájmy SS okupovaná území maximálně využít pro momentální potřeby vedení světové války.

V případě dalšího postupu do nitra SSSR nacisté uvažovali **také** o vytvoření dalších dvou říšských komisariátů. V evropské části (středního) Ruska **měl vzniknout Říšský komisariát Moskevsko** (*Reichskommissariat Moskowien*) a v Zakavkazsku **Říšský komisariát Kavkaz** (*Reichskommissariat Kaukasus*) – jen v jeho případě se do budoucna počítalo s obnovou národních států v tomto regionu. Pouze oblast kolem Baku s bohatými nalezišti ropy měla připadnout Německu.